

ÅAMP

Återvändandeprogrammet
Människohandel - Prostitution

**Manual för frivilligt återvändande
och återintegration för personer
utsatta för människohandel
och prostitution i Sverige**

**Praktiska riktlinjer för personal hos
myndigheter och frivilligorganisationer**

© 2019 International Organization for Migration

Alla rättigheter reserverade. Ingen del av denna publikation får kopieras, lagras i ett referensbank eller överföras i ett annat format elektroniskt, mekaniskt, genom fotokopiering, inspelning eller på annat sätt, utan skriftligt medgivande från utgivaren.

Denna broschyr är producerad av den Internationella migrationsorganisationen IOM, kontoret i Finland och Jämställdhetsmyndigheten inom "Återvändandeprogrammet Människohandel - Prostitution" (ÅMP). Programmet finansieras av Jämställdhetsmyndigheten.

Bilderna är inte relaterade till dem som erhållit stöd inom programmet. Utgivaren är ensam ansvarig för innehållet. Opinioner i publikationen är utgivarens egna och reflekterar inte nödvändigtvis IOMs offentliga åsikter.

IOM är en mellanstatlig organisation med 173 medlemsstater och kontor i över 100 länder. Organisationen har som mål att främja en humanitär och ordnad in- och utvandring som är tillgång för såväl migranterna som deras hemländer. IOM har över 20 års erfarenhet av arbete mot människohandel och av att hjälpa personer utsatta för människohandel världen runt.

Internationella migrationsorganisationen IOM
Postadress: Box 851, 00101 Helsingfors, Finland
Besöksadress: Unionsgatan 13
Tfn: +358 9 684 11 50
E-post: AVRRTiPPSweden@iom.int

Jämställdhetsmyndigheten har regeringens uppdrag för nationell samordning i arbetet mot prostitution och människohandel från och med 2018. I uppdraget ingår att verka för att personer utsatta för prostitution och människohandel tryggare ska kunna återvända till sina hemländer. Samarbetet med IOM:s kontor i Helsingfors och återvändandeprogrammet utgör en central del av detta uppdrag.

Jämställdhetsmyndigheten
Nationella samordningen mot prostitution och människohandel
Postadress: Box 73, 424 22 Angered
Besöksadress: Angereds torg 9
Tfn: 020-390 000
E-post: nmtsverige@jamy.se

3:e Utgåva

eISBN 978-92-9068-778-8

PRAKTISK INFORMATION OM FRIVILLIGT ÅTERVÄNDANDE	4
1. INLEDNING	4
1.1 Vad är frivilligt återvändande och återintegration?	6
1.2 Principer för återvändandestöd till personer som utsatts för människohandel eller prostitution	9
2. INFORMATION TILL PERSONER SOM HAR RÄTT TILL ÅTERVÄNDANDESTÖD	10
2.1 Information om det stöd i återvändandet som kan erbjudas till personer som utsatts för människohandel	10
2.2 Viktigt att tänka på	12
2.2.1 Tolkning	12
2.2.2 Sekretess och skydd av personuppgifter	13
2.2.3 Kontakter med media	13
3. FÖRBEREDELSE FÖR FRIVILLIGT ÅTERVÄNDANDE OCH ÅTERINTEGRATION	14
3.1 Ansökan om stöd i frivilligt återvändande, återintegration och IOM:s roll	14
3.2 Behovsinventering	15
3.3 Riskbedömning	16
3.4 Särskilda överväganden	17
3.4.1 Personer med medicinska behov	17
3.4.2 Medföljande barn och andra familjemedlemmar som reser hem med den återvändande	18
3.4.3 Ensamkommande barn	18
4. PRAKTISKA FÖRBEREDELSE INFÖR RESAN HEM	22
4.1 Internationella migrationsorganisationens (IOM) roll	22
4.2 Praktiska förberedelser inför hemresan	22
4.2.1 Resehandlingar	22
4.2.2 Datum för avresa	23
4.2.3 Bokning av resa	24
4.2.4 På avresedagen	25
4.2.5 Att ta tillbaka sin ansökan om stöd i återvändandet	26
5. STÖD TILL DEN SOM ÅTERVÄNDER I HEMLANDET – ÅTERINTEGRATIONSSTÖD	28
5.1 Ta hand om akuta behov	29
5.2 Stöd till återhämtning	30
5.3 Bygga för en tryggare ekonomisk situation	30
5.4 Uppföljning och återkoppling	30
BEKÄMPNINGEN AV MÄNNISKOHANDEL I SVERIGE	32
1. BAKGRUND	32
1.1 Internationell och nationell lagstiftning	32
LÄNKAR	34

PRAKTISK INFORMATION OM FRIVILLIGT ÅTERVÄNDANDE

1. INLEDNING

Denna manual ger vägledning i återvändande till hemlandet för utländska medborgare som utsatts för människohandel och prostitution. Den ger praktisk information om aspekter av frivilligt återvändande och återintegration, och innehåller råd om hur man förbereder och genomför ett återvändande. Manualen riktar sig främst till svenska myndigheter, socialtjänsten och organisationer inom civilsamhället som ansvarar för att ge målgruppen stöd i återvändandet.

Manualen ger dig information om vart du ska vända dig när en person som har utsatts för människohandel behöver hjälp att återvända hem, och vilken information du bör ge till den återvändande personen. Dessutom får du information om hur du kan förbereda återvändandet, vilket stöd du kan få under förberedelserna, samt vilken återkoppling du kan få från återvändande personer efter att de kommit hem.

Obs!

Om du har ett brådskande ärende och behöver råd ska du gå direkt till kapitel 3.1 "Ansökan om stöd i frivilligt återvändande, återintegration och IOM:s roll", s. 14.

Sedan 2018 ansvarar Jämställdhetsmyndigheten för nationell samordning mot prostitution och människohandel. Frågor om prostitution och människohandel är komplexa och behovet av samverkan, rådgivning och stöd till de utsatta är stort. Därför gav regeringen 2009 Länsstyrelsen i Stockholm ett nationellt samordningsuppdrag för att stärka det svenska arbetet inom området. Inom ramen för uppdraget inrättades det Nationella metodstödsteamet (NMT) mot prostitution och människohandel. Den 1 januari 2018 övertog Jämställdhetsmyndigheten det nationella samordningsansvaret från Länsstyrelsen i Stockholm. Jämställdhetsmyndigheten ansvarar för stödprocessen som tydliggör vilket ansvar myndigheter har gällande stöd och skydd till offer för människohandel. Stöd till utsatta kan handla om boende, sjukvård, försörjning, socialt stöd, juridisk hjälp och eventuellt ett frivilligt återvändande. Återvändandet syftar till att skapa förutsättningar för att utsatta personer ska kunna lämna prostitution eller annat utnyttjande, minimera riskerna för att de åter hamnar i människohandel vid

hemkomsten, minska det mänskliga lidandet och öka känslan av trygghet och säkerhet.

I den formaliserade stödprocessen till utsatta personer utgör regionkoordinatorerna mot prostitution och människohandel ett viktigt led. Enligt regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel fungerar de som stöd för Jämställdhetsmyndighetens nationella uppdrag. Regionkoordinatorerna samordnar arbetet i de sju regionerna Bergslagen, Stockholm, Mitt, Nord, Syd, Väst och Öst, och bistår myndigheter med stöd i människohandelsärenden. Regionkoordinatorerna kan ge information om rättigheter till stöd och samordna hjälpinsatser, ge direkt stöd till utsatta personer, samt vara behjälpliga i planeringen av ett tryggt återvändande till hemlandet för den utsatta.

Denna manual utges inom ramen för "Återvändandeprogrammet Människohandel - Prostitution" (ÅMP) som Jämställdhetsmyndigheten genomför i samarbete med Internationella migrationsorganisationen (IOM), kontoret i Finland. ÅMP utgör en plattform för direkt och konkret stöd till svenska myndigheter och organisationer som hanterar frivilligt återvändande för personer som har utsatts för människohandel och prostitution. ÅMP baserar sig på pilotprojektet "Frivilligt återvändande och återintegration för personer utsatta för människohandel eller prostitution i Sverige", som genomfördes åren 2012-2013, samt de därpå följande projektfaserna åren 2014-2018.

IOM, FN:s migrationsorganisation, har i nästan 40 år arbetat med stöd i migration och program för frivilligt återvändande och återintegration. Under de senaste 20 åren har organisationen också gett hjälp och stöd till nästan 100 000 personer som fallit offer för människohandel. IOM är därför en värdefull partner när det gäller att hjälpa personer som utsatts för människohandel i Sverige att återvända till sitt hemland.

Varför behövs stöd i återvändande?

När personer som utsatts för människohandel återvänder hem står de ofta inför stora utmaningar, som ekonomiska problem, sociala orättvisor, diskriminering eller konflikter och oroligheter. Dessa faktorer ökar risken för de utsatta personerna att på nytt hamna i människohandel.¹ Denna risk är störst upp till två år efter att en person tagit sig ur eller räddats ur utnyttjandesituationen. Barn, kvinnor och unga vuxna är de mest utsatta, särskilt om de saknar stöd eller stöts bort av

¹ The Causes and Consequences of Re-trafficking: Evidence from the IOM Human Trafficking Database, IOM, 2010.

sin familj och/eller lokalsamhället vid hemkomsten. Stöd i återvändandet, med påföljande återintegrationsstöd, underlättar en gradvis återgång till ett normalt liv och minskar risken att den återvändande återigen utsätts för människohandel.

Människohandel kränker individens mänskliga rättigheter. Genom att ge stöd och skydd till personer som utsatts för människohandel uppfyller Sverige sina åtaganden enligt internationell och europeisk lagstiftning.² Som ett led i detta kan personer som utsatts för människohandel i Sverige, om de så önskar, få hjälp och stöd i frivilligt återvändande till sitt hemland.

Vad innehåller manualen?

Manualen består av tre delar. I den första delen finns praktiska råd om hur frivilligt återvändande och återintegration kan planeras och genomföras steg för steg. I den andra delen hittar du information om lagstiftning och bakgrund till ämnet. Den tredje delen består av relevanta länkar.

1.1 Vad är frivilligt återvändande och återintegration?

I det här kapitlet presenteras den terminologi som används i manualen och de principer som det frivilliga återvändandet är baserat på.

*Frivilligt återvändande och återintegration*³ syftar på det stöd i form av administration, logistik, ekonomiskt bidrag och hjälp till återintegration som kan erbjudas personer som nekats asyl, personer som utsatts för människohandel samt andra migranter som inte kan eller vill stanna i värdlandet och som ber att få återvända till sitt hemland eller ett tredje land där de har permanent uppehållstillstånd.⁴

En migrants rätt att *lämna varje land, även sitt eget, och att återvända till sitt land* fastställs bl.a. i internationella avtal som den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna (artikel 13).

Frivilligt återvändande gör det lättare för den utsatta personen att återvända hem på ett värdigt och tryggt sätt.⁵ Ett sådant återvändande, som bygger på individens eget beslut, ger personen i fråga möjlighet att förbereda sig för hemkomsten, samtidigt som man undviker det stigma som utvisning ofta innebär. Vid ett frivilligt återvändande finns ofta mer tid för noggranna förberedelser inför hemresan. Därmed ökar möjligheterna till ett mer hållbart återvändande.

2 FN:s tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, 2000 (det s.k. Palermo-protokollet), ratificerat av Sverige 2004; Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (antogs 2005 – Sverige undertecknade konventionen samma år och ratificerade den 2010); Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättning av rådets rambeslut 2002/629/RIF.

3 Översatt från engelska och den modell för återvändande som utvecklats av IOM: Assisted Voluntary Return and Reintegration (AVRR).

4 Tillgänglig på: www.iom.int/key-migration-terms#Assisted-Voluntary-Return (hämtad den 28 mars 2019)

5 Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (2005), artikel 16.2: "När en part återsänder ett brottsoffer till en annan stat ska detta ske med vederbörlig hänsyn till personens rättigheter, säkerhet och värdighet och till läget i eventuella rättsliga förfaranden knutna till den omständigheten att personen är ett offer för människohandel, och återvändandet ska helst ske frivilligt."

Frivilligt
återvändande
gör det lättare
att återvända
hem på ett
värdigt och
tryggt sätt

© IOM 2007 (Bild: Bashir Ahmed Sujon) Kunskaper betyder mycket för före detta människohandels offer. Med hjälp av sina kunskaper kan man ändra sitt liv från ett mardröm. I bilden lär före detta offer för människohandel sig att väva i ett skyddad boende, som drivs av nationell frivilligorganisation i området Bogra i Bangladesh.

Den som ska fatta beslutet ska vara fri från tvång under hela processen

Kortfattat kan frivilligt återvändande och återintegration bestå av följande:

- Stöd och rådgivning inför återvändandet och reseplanering
- Stöd under resan
- Stöd efter hemkomsten och stöd för den återvändandes socioekonomiska återintegration, dvs. stöd för att ”komma på fötter” igen

En av huvudprinciperna för frivilligt återvändande är att migranten, eller personen som utsatts för människohandel, själv fattar ett välinformerat beslut om att återvända frivilligt och att det ligger i hens eget intresse att återvända. Lika stor vikt läggs vid personens *återintegration* i hemlandet.

Enligt principen om *frivillighet* ska individen fatta ett eget, frivilligt beslut. Detta omfattar två aspekter: 1. friheten att välja, som kännetecknas av avsaknad av fysiskt och psykiskt tvång, och 2. att beslutet baseras på välgrundad information (se nedan för en definition av detta).

Den utsatta personen ska vara fri från tvång under *hela* processen: när hen fattar beslutet, vid ansökan om stöd för frivilligt återvändande till hemlandet, och vid ombordstigningen på flygplanet, på fartyget eller i fordonet. Personen har rätt att ångra sig när som helst före avresan från värdlandet. *Observera att frivillighet är en förutsättning för att IOM ska kunna hjälpa till med återvändandet.*

Ett *informerat beslut* är ett sådant beslut som fattas då det föreligger tillräcklig, korrekt och objektiv information för att personen ska kunna fatta ett välgrundat beslut. Genom rådgivning och information om tillgängliga alternativ och om risker och begränsningar relaterade till dem kan man försäkra sig om att migranter, inklusive personer som utsatts för människohandel, ges möjlighet att fatta ett informerat beslut om att ansöka om stöd i frivilligt återvändande.

Migranter i Sverige kan befinna sig i olika situationer beroende på sin rättsliga status, rätt (eller inte) till asyl och andra faktorer, inklusive risker i anknytning till människohandel. Därför är det nödvändigt att varje migrant får ingående information om de alternativ som finns tillgängliga.

Återintegration innebär att den återvändande får hjälp att göra en nystart i hemlandet. Hjälp till återintegration är ett viktigt verktyg för att stödja den återvändande och minskar också risken för att hen på nytt ska utsättas för människohandel. Stödet för återintegration till personer som utsatts för människohandel kan bestå av ett antal olika stödåtgärder, inklusive hjälp med boende eller plats på ett skyddat boende, medicinskt och psykosocialt stöd, juridisk rådgivning, ekonomiskt stöd, skolgång eller yrkesutbildning. Målet är att den återvändande återintegreras i samhället på ett tryggt, värdigt och hållbart sätt

1.2 Principer för återvändandestöd till personer som utsatts för människohandel eller prostitution

Människohandel utgör i sig en allvarlig kränkning av de mänskliga rättigheterna. Därför är det oerhört viktigt att personer som fallit offer för människohandel får hjälp och skydd, så att de kan åtnjuta sina rättigheter och ytterligare kränkningar kan förebyggas. Nedanstående principer fungerar som ledstjärnor för IOM:s stöd till personer som utsatts för människohandel. De baserar sig på de mänskliga rättigheterna och FN:s Palermoprotokoll.

Principen om att *inte åsamka skada* är särskilt viktig i mötet med personer som utsatts för människohandel, både på grund av deras utsatthet och de risker som är förbundna med människohandel. Det trauma som offren upplever, eventuella påtryckningar och hot från förövarna, samt risken för diskriminering och stigmatisering i hemlandet innebär att särskild hänsyn måste tas vid erbjudande om eller tillhandahållande av stöd.

Stöd, behandling och vård ska anpassas till individen. Trots att personer som utsatts för människohandel delar ett antal upplevelser och har upplevt liknande omständigheter måste hjälpen anpassas efter individen med hänsyn till exempelvis kultur, kön och ålder, samt personens upplevelser före, under och efter utnyttjandesituationen. Dessa faktorer kan ge upphov till olika individuella behov.

Informerat samtycke är en förutsättning för all hjälp till personer som utsatts för människohandel, från det första samtalet till återintegrationens sista steg. Detta innebär att alla principer, förfaranden och åtgärder måste förklaras utförligt och på ett språk som personen förstår innan hen ombeds att ge sitt samtycke till ett förslag eller en åtgärd.

Den utsatta personens *självbestämmande och delaktighet* uppmuntras under hela beslutsprocessen och även under genomförandet av alla insatser. Det är viktigt att arbeta tillsammans med personen som utsatts för människohandel för att återupprätta hens självrespekt och självständighet, då detta hjälper att bygga upp hens självförtroende. Det leder också till att stödinsatserna blir mer hållbara.

Icke-diskriminering är en princip som innebär att bästa möjliga stöd ska ges till alla personer som utsatts för människohandel oavsett kön, könsuttryck, sexuell läggning, ålder, eventuell funktionsnedsättning, hudfärg, social grupp, etnicitet, religion, språk eller politiska åsikter.

Bestämmelser om *sekretess och rätten till privatliv* måste respekteras från det första mötet till det att stödinsatser avslutas. Alla personuppgifter och all information om ärendet ska hanteras enligt gällande sekretesslagstiftning. IOM samlar in, använder, överför och lagrar säkert alla personliga uppgifter på ett tryggt och säkert sätt i enlighet med IOM:s principer för dataskydd. Enbart nödvändig information om den utsatta personen ska samlas in, och endast de som har behov av den ska få ta del av sådan information. Insamling och delgivning av

Alla personuppgifter och all information om ärendet ska hanteras inom gällande sekretesslagstiftning.

A. Information & stöd

B. Frivilligt återvändande

C. Återintegration & uppföljning

information ska alltid ske med den berörda personens informerade samtycke.

Principen om *barnets bästa*, i enlighet med FN:s barnkonvention, innebär att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Det omfattar exempelvis rätten till ickediskriminering, liv och utveckling, samt respekt för barnets åsikter.

2. INFORMATION TILL PERSONER SOM HAR RÄTT TILL ÅTERVÄNDANDESTÖD

När ska man informera om möjligheten att få stöd i återvändandet? Vad måste personen i fråga veta om återvändandet? Var hittar du rätt information?

2.1 Information om det stöd i återvändandet som kan erbjudas till personer som utsatts för människohandel

Efter att en person som utsatts för människohandel eller befunnit sig i prostitution har tagit sig ur eller räddats ur situationen kan hen behöva tid att återhämta sig och anpassa sig till den nya situationen.

I samtal under den utsatta personens första dagar i trygghet kan personen som ansvarar för återvändandet (en regionkoordinator mot prostitution och människohandel, ofta i samarbete med en socialsekreterare, kontaktperson vid skyddat boende eller annan ansvarig person) informera att det finns hjälp att få för att återvända till hemlandet om den utsatta personen så önskar. Ibland är det bäst att ta upp detta samtidigt som hen får information om sina

rättigheter. Det är var och ens rättighet att återvända till sitt hemland. Dessutom bör personen i fråga få information om de olika alternativ som finns tillgängliga (t.ex. reflektionsperiod, tidsbegränsat uppehållstillstånd, asylansökan).

Mer information om hjälp med planering av frivilligt återvändande:

Nationella samordningen mot prostitution och människohandel vid Jämställdhetsmyndigheten
Tfn: 020-390 000
E-post: nmtsverige@jamy.se

IOM Finland
Tfn: +358 9684 1150
E-post: AVRRTiPPSweden@iom.int

Beslutet att ansöka om stöd i återvändandet måste fattas av personen själv. Därför måste hen ha tillgång till tillförlitlig och objektiv information om möjligheten att få hjälp med återvändandet. Den person som ansvarar för återvändandet ska tillhandahålla denna information i pappersform eller i elektroniskt format på ett språk som den återvändande personen förstår. Den återvändande bör också få tillräckligt med tid för att tänka över sitt beslut och sina val.

IOM Finland kan inhämta information om vilket stöd och vilka tjänster som finns tillgängliga i hemlandet för personer som utsatts för människohandel.

Personen som återvänder ska informeras om var och hur de uppgifter hen lämnar kommer att användas. Observera att hen måste ge sitt samtycke till att information delges de myndigheter och organisationer som deltar i återvändandeprocessen.

Den återvändande måste också informeras om att den information som hen lämnar skyddas av sekretess, och att svenska myndigheter och organisationer som är involverade i återvändandeprocessen måste följa principer och lagstiftning om skydd av personuppgifter.

Den som återvänder måste också informeras om att den information som hon eller han lämnar är skyddade av sekretess

Viktigt:

- Informera personen i fråga så snart som möjligt om att det finns hjälp att få, eftersom förberedelserna inför återvändandet tar tid.
- Försäkra dig om att personen är varse sin rätt att återvända hem.
- Försäkra dig om att personen är medveten om syftet med informationen kring stöd i återvändandet och om att all information som lämnas är sekretessbelagd. Be om samtycke innan du lämnar ut personens uppgifter till IOM Finland. Observera att du kan kontakta och be IOM Finland om råd utan att förmedla några personuppgifter.
- Tänk på att en svår livssituation kan påverka personens beslut. Detta kan leda till tvekan eller att personen ändrar sitt beslut om återvändande. Se till att beslutsfattandet får ta den tid som krävs, och ge hen ytterligare information när det behövs.
- IOM Finland har ofta möjlighet att ordna så att personen får prata (anonymt, på sitt modersmål) om sina behov och det tillgängliga återintegrationsstödet med personal på IOM-kontoret i sitt hemland. Detta för att få en klarare bild av vad hen kan förvänta sig efter hemkomsten och för att bygga tillit till IOM och/eller partnerorganisationen i hemlandet.

2.2 Viktigt att tänka på

2.2.1 Tolkning

Personen som utsatts för människohandel måste få information på sitt modersmål eller ett språk som hen förstår. Om hen inte förstår språket måste man använda sig av en auktoriserad tolk. Den återvändande bör informeras om de bestämmelser kring etik, uppförandekod och tystnadsplikt som tolken måste följa.

Personen som ansvarar för återvändandet i Sverige bör vara uppmärksam på om tolkens kön, kulturella eller socioekonomiska bakgrund m.m. hindrar att det skapas förtroende och viktig information därmed kan gå förlorad. Ibland kan det hjälpa att diskutera problemet och på så sätt bygga upp tillit, men i andra fall kan det vara bättre att byta tolk.

2.2.2 Sekretess och skydd av personuppgifter

Enligt lagstiftning kring sekretess och riktlinjer kring skydd av personuppgifter ska myndigheten eller organisationen som ansvarar för stödet i återvändandet tillämpa strikt sekretess när det gäller personuppgifter. Tredje part får endast ta del av dessa uppgifter om den återvändande personen gett sitt fulla samtycke. Om du har frågor kring sekretess och hantering av personuppgifter kan du kontakta Jämställdhetsmyndigheten eller IOM Finland.

Det är också viktigt att aldrig lämna ut adressen till skyddat boende eller annan information som kan leda till att det avslöjas var den utsatta personen befinner sig, särskilt när det finns en hotbild från förövare. Den som ansvarar för återvändandet måste också vara mycket försiktig när information och detaljer kring själva återvändandet hanteras och delges.

Det är avgörande att samarbetspartner, inklusive organisationer inom civilsamhället, är medvetna om vikten av att skydda personuppgifter i alla lägen.

2.2.3 Kontakter med media

Media uppvisar ofta ett stort intresse för människohandelsfenomenet. Den utsatta personens väl ska alltid komma i första rummet när det gäller kontakt med media eftersom offer för människohandel befinner sig i en mycket utsatt situation. På grund av den starka sekretessen och den utsatta personens skyddsbehov ska kontakt med den utsatta personen aldrig förmedlas.

Det är inte heller lämpligt att den utsatta personen antar erbjudanden från media. Detta kan i värsta fall leda till att hen identifieras av förövarna och att det inte längre går att garantera ett tryggt återvändande och återintegration i hemlandet.

Ytterligare information om hur man kan hantera kontakter med media på ett ansvarsfullt sätt kan du få av Jämställdhetsmyndigheten eller IOM Finland.

Den utsatta personens intressen ska alltid komma i första rummet när det gäller kontakter med media

3. FÖRBEREDELSE FÖR FRIVILLIGT ÅTERVÄNDANDE OCH ÅTERINTEGRATION

Vad behöver man göra efter det att en person har beslutat sig för att ta hjälp med att återvända? Vem kan du vända dig till för råd och stöd i förberedelserna?

3.1 Ansökan om stöd i frivilligt återvändande, återintegration och IOM:s roll

Ett beslut om att ansöka om stöd i återvändande till hemlandet bör, som tidigare nämnts, fattas baserat på tillräcklig och korrekt information, samt vara ett självständigt beslut (ett s.k. informerat beslut av den återvändande).

En regionkoordinator mot prostitution och människohandel, ofta i samarbete med en socialsekreterare eller annan kontaktperson hos en myndighet eller organisation, kan hjälpa den utsatta personen att bedöma sin situation i Sverige, sin önskan och sina utsikter till att stanna i Sverige, samt sina möjligheter till att ta stöd i att återvända och eventuella svårigheter förknippade med detta. Om personen vill få extra stöd och delta i återvändandeprogrammet ska regionkoordinatorn hänvisa ärendet till IOM Finland.

För att komma i kontakt med regionkoordinatorn kan du kontakta hen direkt eller ringa den nationella stödtelefonen.

Nationella samordningen mot prostitution och människohandel, stödtelefon för yrkesverksamma
Tfn: 020 390 000

Regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel
Webb: www.nmtsverige.se/om-oss/regionkoordinatorer

IOM Finland diskuterar ärendet och ett eventuellt deltagande i programmet med regionkoordinatorn. IOM Finland förklarar också ärendegången och vad som är nästa steg.

För att hänvisa en person som vill återvända till programmet behövs två dokument: "Återvändandeprogrammet Människohandel - Prostitution (ÅMP - SWE) Ansökan" och "ÅMP - SWE Tabell för Riskbedömning och Riskhantering". Om den återvändande inte förstår det som står i ansökan (på svenska/engelska) ska innehållet förklaras på ett språk som hen förstår. Regionkoordinatorn, en samarbetspartner hos en myndighet eller en organisation som har kontakt med den återvändande bör hjälpa till med att fylla i ansökan. Regionkoordinatorn ska skriva under ansökan, samt noggrant fylla i riskbedömningstabellen. Om det uppstår problem eller frågor med blanketterna, kontakta IOM Finland.

Länkar till dokumenten på IOM:s webbsida (öppnas som PDF): [ansökan](#) och [riskbedömningstabellen](#)

Underskriven ansökan och riskbedömningstabell, samt en möjlig kopia av resedokument eller annat identitetsbevis, skickas sedan av en regionkoordinator till IOM Finland per epost eller fax

E-post: AVRRTiPPSweden@iom.int
Fax: + 358 9 684 11 511

Viktigt:

- Kontakta IOM Finland för råd och stöd i återvändandet (även anonymt).
- Kom ihåg att den återvändande har rätt att tacka nej till den hjälp som erbjuds och när som helst ta tillbaka sin ansökan.

3.2 Behovsinventering

För att kunna planera lämpliga stödåtgärder när personen har återvänt, ska den som ansvarar för återvändandet i Sverige fastställa de behov som föreligger.

Tyngdpunkten bör ligga på frågor om behov av omedelbart medicinskt eller psykosocialt stöd, boende, rehabilitering, utbildning och stödinsatser som kan skapa en inkomst för den som återvänt. Dessa behov anges i ansökan och bör diskuteras ytterligare med den som ska återvända för att sedan kunna matchas med de stödåtgärder och tjänster som finns tillgängliga i hemlandet.

Inom IOM:s nätverk av organisationer inom civilsamhället och myndigheter i hemlandet finns expertis och kunskap som gör det möjligt att i de flesta fall individanpassa stödet efter behoven. IOM ansvarar också för att informera om det är så att stödåtgärder inte finns tillgängliga eller inte kan erbjudas i den utsträckning som skulle behövas.

Behovsinventeringen utgör grunden för den återintegrationsplan som görs upp och sedan genomförs av IOM Finland i samarbete med IOM-kontoret och andra stödgivare i den återvändandes hemland.

Viktigt:

- Utarbeta realistiska planer för framtiden och undvik att inge för stora förhoppningar eller utlova att det finns stöd som inte har bekräftats.
- Tillgängligheten till återintegrationsstöd kan variera från land till land och vara avhängigt av att det dels finns ett IOM-kontor i landet och dels vad IOM-kontoret har för kapacitet.

3.3 Riskbedömning

Under förberedelserna är det viktigt att bedöma eventuella risker och hot som kan vara riktade mot den återvändande personen och som försvårar ett säkert och hållbart återvändande. Riskerna kan omfatta faktiska eller potentiella hot från förövare mot den återvändande eller personal som hjälper till i återvändandet.

Det är viktigt att informera IOM Finland om möjliga risker i ett så tidigt skede som möjligt. En kartläggning av riskerna kan innebära att man sammanfattar information från olika källor, inklusive personen som återvänder, socialsekreterare, personal på skyddat boende, polisen etc. Med hjälp av en preliminär bedömning (i riskbedömningstabellen) kan IOM både identifiera potentiella risker som bör utredas vidare och planera för en lämplig hantering av dessa risker.

Det kan vara svårt att förstå hur människohandeln fungerar, men det är ändå nödvändigt att bedöma de risker som kan uppstå vid återvändandet, t.ex. om familjen är inblandad i människohandeln (familjerelaterad människohandel).

Man måste också ta hänsyn till den återvändandes övergripande situation i hemlandet som kan vara avgörande för återintegreringen efter hemkomsten. Om exempelvis familjemedlemmar är inblandade i människohandeln kan personen som återvänder omplaceras till en annan del av landet. En annan riskfaktor är om personen som återvänder har ett beroende (av exempelvis alkohol eller narkotika). Detta kan öka risken för att hen utnyttjas och/eller återfaller offer för människohandel. I så fall bör man undersöka möjligheten till rehabilitering.

Viktigt:

- Se till att den återvändande är medveten om riskerna med återvändandet och förstår och accepterar de åtgärder som vidtas för att minimera riskerna.
- Se till att IOM Finland i god tid får relevant information om de risker som kan påverka de arrangemang som görs för återvändandet och planerna för återintegration

3.4 Särskilda överväganden

3.4.1 Personer med medicinska behov

Inom ramen för stödet till personer som utsatts för människohandel rekommenderas att den återvändande genomgår en läkarundersökning och vid behov söker akut sjukvård i den kommun som hen vistas i. De medicinska behoven hos den återvändande kan därmed identifieras. Det kan röra sig om psykosocialt stöd, behov av rullstol under resan, behov av en ledsagare med medicinsk eller annan specialkompetens som följer med på hemresan, eller behovet av mediciner, särskild läkarvård eller behandling i hemlandet.

Utifrån de behov som föreligger kan man sedan planera in lämpliga stödåtgärder innan, under och efter hemresan. Därför är det viktigt att se till att den medicinska informationen och den återvändandes önskemål vidarebefordras till IOM Finland. Det är även viktigt att se till att den återvändande har all nödvändig dokumentation såsom sjukjournal, läkarintyg, recept (översatta när detta är möjligt och nödvändigt) samt alla nödvändiga mediciner med sig när hen återvänder.

Viktigt:

- Ett läkarbesök i Sverige före återvändandet gör det möjligt att identifiera medicinska behov som särskilt behöver beaktas innan hemresan (den återvändandes möjlighet att fatta ett informerat beslut), under hemresan (behov av ledsagare med medicinsk kompetens, särskilt stöd på flygplatsen) och särskilt stöd som behövs efter hemkomsten.
- Informera IOM Finland om den återvändandes medicinska behov så att tillgängligheten av tjänster och mediciner kan säkerställas före återvändandet. IOM Finland har ett särskilt formulär som läkaren kan fylla i. I vissa fall behöver flygbolagen läkarintyget för att personen ska kunna resa. IOM Finland ger ytterligare instruktioner i varje enskilt fall.

3.4.2 Medföljande barn och andra familjemedlemmar som reser hem med den återvändande

Om personen som ska återvända har medföljande barn och/eller andra närstående familjemedlemmar i Sverige måste även deras behov tas i beaktande när man förbereder hemresan. I samtal med familjen behöver man bedöma om ett återvändande är den bästa lösningen för hela familjen, inklusive medföljande barn. Man bör i första hand sträva efter att hålla ihop och/eller återföre familjer, såvida inte socialtjänsten har invändningar mot att t.ex. barnen återvänder med/till sina familjer. Om möjligt bör bägge föräldrarna till de medföljande barnen informeras om resan och ge sitt samtycke till barnens resa.

Resrutten och avgångstider för hemresan kan också, med hjälp av IOM, planeras och väljas för att underlätta resandet med små barn. Det är bra att så tidigt som möjligt informera om särskilda behov (t.ex. funktionsnedsättning) så att IOM-personalen är förberedd och rätt utrustad exempelvis med en rullstol på transitflygplatsen vid mellanlandning.

Om medföljande barn saknar resehandlingar kan IOM hjälpa till med att ansöka om dessa från behörig ambassad i Sverige. Kostnaden för resehandlingar betalas av IOM och täcks av programmet.

Ifall barnen är födda i Sverige är det ofta nödvändigt att de är registrerade (att barnens nationalitet är fastställd) för att de ska få en resehandling. IOM ger råd gällande registreringsprocessen. (För ytterligare information om att ansöka om resehandlingar, se kapitel 4.2.1.)

3.4.3 Ensamkommande barn

Mot bakgrund av ensamkommande barns (personer under 18 år) stora utsatthet behöver man ägna dem särskild uppmärksamhet och ge särskilt stöd, oavsett nationalitet eller bakgrund. Barnets bästa ska komma i främsta rummet. EU-

direktivet om förebyggande och bekämpande av människohandel och om skydd av dess offer fastslår att:

”Särskild uppmärksamhet bör ägnas ensamkommande barn som fallit offer för människohandel eftersom de behöver specifik hjälp och specifikt stöd på grund av sin särskilda utsatthet. Från det att ett ensamkommande barn som fallit offer för människohandel identifierats och till dess att man har funnit en varaktig lösning bör medlemsstaterna tillämpa mottagningsåtgärder som svarar mot barnets behov och se till att relevanta rättssäkerhetsgarantier tillämpas. Nödvändiga åtgärder bör vidtas för att vid behov se till att det utses en förmyndare och/eller ett ombud i syfte att slå vakt om barnets bästa. Man bör så snabbt som möjligt fatta beslut om framtiden för varje ensamkommande brottsoffer som är barn i syfte att finna varaktiga lösningar utifrån en individuell bedömning av vad som är barnets bästa, vilket bör komma i främsta rummet. En varaktig lösning kan vara återsändande och återintegrering till ursprungslandet eller återvändandelandet, integrering i värdlandet, beviljande av internationell skyddsstatus eller av annan status i enlighet med medlemsstaternas nationella lagstiftning.”⁶

Enligt socialtjänstlagen (2001:453) SoL kap. 14 § 1 har var och en som är anställd hos en myndighet vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten, Kriminalvården, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen skyldighet att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är verksamma inom enskilt bedriven (privat) verksamhet. Enligt kap. 14 § 1c SoL rekommenderas var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa att anmäla detta till socialnämnden.

Misstanke om människohandel med barn är något som socialnämnden behöver få kännedom om för att socialtjänsten ska kunna fullgöra sin uppgift att vidta åtgärder till ett barns skydd. Enligt kap. 11 § 1 SoL ska socialnämnden utan dröjsmål inleda en utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och kan föranleda åtgärd av nämnden. Med åtgärd avses närmast insatser på individnivå, dvs. utrednings-, stöd- och behandlingsinsatser (prop. 1996/97:124).

Att ge stöd i återvändandet till ett ensamkommande barn som har varit eller förmodats ha varit utsatt för människohandel är en mycket komplicerad process. Den omfattar samarbete mellan myndigheter i Sverige och i ursprungslandet (ofta genom ambassaden i Sverige) samt samordning mellan regionkoordinatören mot prostitution och människohandel och IOM Finland. Det som ytterligare bidrar till komplexiteten är att rättsliga instanser också är inblandade, såsom överförmyndarnämnderna i Sverige (som utser gode män) och förvaltningsdomstolarna (som beslutar i mål som gäller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU). Andra aktörer och organisationer kan också involveras beroende på ärendets art. Det kan även finnas särskilda

⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF, § 23

förfaranden som måste följas och åtgärder att vidtas beroende på myndigheterna i ursprungslandet och på barnets ålder och särskilda situation. Detta inkluderar att spåra barnets familj, bedöma familjens förmåga att ta hand om barnet och bedöma risker som har att göra med människohandelsituationen och risken för att återigen falla offer för övergrepp och exploatering.

Följande förutsättningar måste finnas för att IOM ska kunna ge stöd i återvändandet för ensamkommande barn:

- Att barnet vill återvända och är villigt att samarbeta vid ett återvändande.
- Att ett medgivande finns från barnets vårdnadshavare/god man i Sverige och i ursprungslandet.
- Att ett återvändande, efter en social utredning, bedöms ligga i barnets bästa intresse.

Eftersom återvändandeprocessen och möjligheterna att ge återintegrationsstöd vid hemkomst varierar beroende på lagstiftning och praxis i respektive hemland samt barnets bakgrund, är det inte möjligt att förutse exakt hur återvändandet kommer att se ut. IOM Finland bistår den svenska socialtjänsten från ärende till ärende.

Om du misstänker att ett ensamkommande barn har utsatts för människohandel ska du ringa den nationella stödtelefonen för råd och hjälp eller ta direkt kontakt med en regionkoordinator mot prostitution och människohandel

Nationella samordningen mot prostitution och människohandel, stödtelefon för yrkesverksamma
Tfn: 020 390 000

Regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel
Webb: www.nmtsverige.se/om-oss/regionkoordinatorer

Viktigt:

- Var beredd på att låta förberedelserna inför återvändandet ta sin tid. Det ligger i allas intresse att se till att återvändande ensamkommande barn får bästa möjliga skydd och stöd.
- Tänk på att skapa förtroende och hitta ett sätt att kommunicera med barnet som passar hans ålder och mognad. Kom ihåg att vara lyhörd för barnets kultur och bakgrund.

© IOM 2015 (Bild: Amanda Nero) Migranter och flyktingar på den grekiska ön Lesbos.

A. Information & stöd

B. Frivilligt återvändande

C. Återintegration & uppföljning

4. PRAKTISKA FÖRBEREDELSE INFÖR RESAN HEM

Vad händer efter det att personen som ska återvända beviljats stöd i återvändandet? Vem hjälper till med de praktiska researrangemangen?

4.1 Internationella migrationsorganisationens (IOM) roll

Efter det att regionkoordinatören mot prostitution och människohandel har hänvisat ärendet till IOM Finland dvs. IOM har fått ansökan och riskbedömningstabellen - så påbörjar IOM de praktiska förberedelserna inför återvändandet och stödinsatserna i hemlandet. All planering görs utifrån de behov och önskemål som identifierats, och genomförs i nära samarbete och samråd med regionkoordinatören och annan myndighet eller organisation i Sverige som har kontakt med den återvändande. Stödinsatser för återintegration görs i samarbete med IOM-kontoret och andra samarbetspartners (skyddade boenden, organisationer, nationella stödprogram för brottsutsatta om sådana existerar) i ursprungslandet. För närvarande finns IOM-kontor i över 100 länder. Om landet som personen ska återvända till saknar IOM-kontor så ansvarar IOM:s regionkontor/närmaste landkontor för landet i fråga. Detta kontor har också som uppgift att undersöka tillgängligheten till stöd och tjänster för återintegration via lokala samarbetspartners. IOM Finland koordinerar samarbetet med aktörer i ursprungslandet.

IOM följer organisationens principer för datasäkerhet, samt ett flertal interna riktlinjer gällande stöd till människohandelsutsatta. IOM:s anställda har tystnadsplikt och har skyldighet att skydda personuppgifter.

4.2 Praktiska förberedelser inför hemresan

4.2.1 Resehandlingar

Alla som återvänder, även medföljande och ensamkommande barn, behöver ha giltiga resehandlingar, exempelvis pass. Om resehandlingar saknas så hjälper

IOM Finland till med att skaffa provisoriska resehandlingar för en enkelresa hem.

Detta innebär att IOM kontaktar den återvändandes ambassad och lämnar in en ansökan med passfoto och personuppgifter. Kostnaden för resehandlingar betalas av IOM och täcks av programmet.

När det gäller barn födda i Sverige behöver IOM kontrollera med ambassaden i varje enskilt ärende vad som behövs för registrering av barnets nationalitet och inskaffande av resehandlingar. Ofta kräver ambassaden ett födelsebevis från ett svenskt sjukhus.

Ansökan om resehandlingar kan ta lång tid beroende på vilket land personen i fråga återvänder till, samt på det enskilda ärendet. Detta måste tas hänsyn till vid planering av datum för hemresan. Den återvändande ska hållas informerad om hur handläggningen av ansökan fortlöper.

Viktigt:

- Kom ihåg att informera IOM om den återvändande innehar eller saknar giltigt (kontrollera giltighetstiden) pass eller andra resehandlingar. Om pass redan finns, sänd en kopia av det till IOM Finland.
- Kontrollera att resehandlingarna är i gott skick (inga trasiga sidor, inga sidor som saknas osv.).
- Observera att resebokningen ska göras med det namn som är angivet i passet/resehandlingarna. Det är därför mycket viktigt att IOM får rätt information.

4.2.2 Datum för avresa

Regionkoordinatören ska diskutera möjliga och önskvärda datum för hemresan med personen som ska återvända och sedan meddela detta till IOM Finland.

Att bestämma resedatum innebär ofta att man måste samordna detta med de involverade aktörerna, exempelvis:

För närvarande finns IOM-kontor i över 100 länder.

- Socialtjänsten
- Boendet (att det t.ex. finns tillgång till boende i Sverige fram till avresan)
- Ambassaden (tidsåtgång för införskaffandet av resehandlingar, spårande av släktingar, nödvändiga utredningar för ensamkommande barn)
- Jämställdhetsmyndigheten
- IOM Finland (tillgängliga flygavgångar, flygplats- och transitassistans, ledsagare, mottagande vid ankomst, tillgång till skyddat boende i hemlandet)

Om den återvändande samarbetar med polis och åklagare i en förundersökning (och vid eventuellt deltagande i en rättegång), ska polis och/eller åklagare kontaktas innan resedatumet slås fast. När datumet har bekräftats bokar IOM Finland resan. IOM Finland meddelar den ansvariga personen för återvändandet i Sverige och personen som ska återvända om arrangemangen. Dessutom bekräftar IOM Finland arrangemangen med det lokala IOM-kontoret samt med organisationer inom civilsamhället som eventuellt hjälper till i hemlandet.

Viktigt:

- Tänk på att noggranna förberedelser för stöd i återvändandet samt återintegration i ursprungslandet tar sin tid. Avsätt därför i mån av möjlighet generöst med tid för att IOM ska kunna förbereda ett så tryggt och säkert återvändandet som möjligt. IOM:s förberedelser är beroende av att datumet för hemresan inte utlovas eller sätts för tidigt.

4.2.3 Bokning av resa

IOM Finland står för alla bokningar som måste göras, såsom internationella flygresor (och vid behov och i mån av möjlighet också inrikes anslutningsflyg) samt övriga vidaretransporter ända fram till hemstaden, byn eller skyddat boende. Kostnaderna betalas av IOM och täcks av programmet.

När IOM bestämmer resrutten tar man hänsyn till hur säker den är, möjlighet till direktflyg, tillgänglig flygplats- och transitassistans, lämpliga avgångs- och ankomsttider samt tillgång till transportmedel för färd till hemstaden, byn eller skyddat boende.

Vid behov kan IOM ordna med en ledsagare under hemresan. Ledsagarens uppgift är t.ex. att hjälpa den återvändande med rutiner på flygplatsen, att hitta till rätt avgång eller agera stöd för personen om hen är flygrädd. Ledsagaren är oftast en IOM-anställd från ursprungslandet eller från IOM:s kontor i Finland. Om personen som återvänder har hälsoproblem och behöver tillsyn under resan kan en medicinskt sakkunnig utses till ledsagare.

OBS! Alla ensamkommande barn som återvänder ska resa med ledsagare!

IOM kan också hjälpa till om den återvändande reser utan ledsagare. Beroende på vilka behov som föreligger och om IOM har representation i landet kan IOM tillhandahålla transitassistans för att hjälpa den återvändande i pass- och säkerhetskontroller vid mellanlandningar. I länder där IOM-kontor finns möts den återvändande vanligtvis av en IOM-anställd på flygplatsen och får sedan hjälp med vidare färd.

Viktigt:

- Informera IOM Finland om det finns särskilda behov eller önskemål gällande resan (behov av ledsagare, flygrädsla, särskild kost, familj eller släkt som kan möta personen som återvänder tillsammans med IOM-personal osv.).
- Informera IOM Finland om den återvändande har ett återreseförbud till Schengenländerna (som utfärdats av svenska myndigheter). Detta kan påverka den planerade resrutten, t.ex. bör resan planeras så att personen reser direkt utanför Schengenområdet om ursprungslandet är tredje land, dvs. ett land utanför EU.

4.2.4 På avresedagen

När resan är bekräftad ser IOM Finland till att den återvändande får flygbiljetter och reseinformation, särskilt om hur hen kan få kontakt med IOM-kontoret i ursprungslandet (om IOM-personal inte möter upp på flygplatsen vid ankomst). För att den återvändande ska känna sig trygg och säker inför sin resa är det bra att i god tid före resan tillsammans gå igenom nödvändiga förberedelser inför resan.

Om en ledsagare inte åker med och den återvändande aldrig flugit förut är det viktigt att berätta om flygplatsrutiner, såsom incheckning, säkerhetskontroll, gränskontroll (för resor utanför Schengenområdet), hur man läser reseinformation på monitorerna, hur man hittar till gaten, samt hur man känner igen mötande IOM-personal vid transit och ankomst. Försäkra dig om att den återvändande har nödvändig kontaktinformation så att hen vid behov kan söka hjälp under resan. På resdagen bör den återvändande vara på flygplatsen minst två timmar före avgång för att ha tillräckligt med tid för incheckning och säkerhetskontroll. Om det är möjligt bör ansvarig personal i Sverige följa med till flygplatsen och hjälpa till med incheckningen.

Den återvändande kan bära en tryckt IOM-logotyp (tillhandahålls av IOM Finland), eller annat överenskommet föremål som underlättar för IOM-personalen att känna igen personen vid transit och ankomst till flygplatsen i hemlandet. Den återvändande kommer att resa som en vanlig resenär assisterad av IOM (IOM assisterade 72 176 personer världen över med frivilligt återvändande år 2017),⁷ och riskerar därför inte att bli igenkänd som en person som är

⁷ Assisted Voluntary Return and Reintegration – 2017 Key Highlights, IOM, 2018, https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/AVRR/avrr-2017-key-highlights.pdf

utsatt för människohandel. Vid mellanlandningen möter IOM-personal upp vid ankomstutgången (gaten) och följer sedan med till utgången för anslutande flyg. Vid ankomsten i ursprungslandet möter IOM-personal upp och ser till att den återvändande tryggt kommer fram till ett skyddat boende eller får vidaretransport hem.

Viktigt:

- Fokusera på att den återvändande ska känna sig trygg och säker med att resa: tillhandahåll all nödvändig information, besvara de frågor och bemöt den oro som kan finnas. Be vid behov IOM Finland om vidare råd och hjälp.
- Se till att den återvändande har all nödvändig kontaktinformation, inklusive mobil/telefonnummer och IOM-kontorets adress i hemlandet.
- Om möjligt och om samtycke finns, ge den återvändandes mobilnummer till IOM Finland för att underlätta kommunikationen mellan resenären och mötande IOM-personal vid transit och ankomst.
- Om aktuellt, kontrollera att den återvändande har tillräckligt med receptbelagd medicin för resan.

4.2.5 Att ta tillbaka sin ansökan om stöd i återvändandet

Den återvändande kan när som helst ändra sig och återta sin ansökan om stöd i återvändande. Med tanke på de återvändandes utsatthet och ofta komplicerade livssituation är det inte ovanligt att den återvändande drar sig ur. Det rekommenderas att den person som ansvarar för återvändandet i Sverige så snabbt som möjligt svarar på alla de frågor och funderingar som kan uppstå. Detta för att undvika att någon ångrar sig på grund av bristfällig eller felaktig information. Om det inte finns något stöd att tillgå eller tillgången till stöd är mycket begränsad, så måste detta tydligt förklaras för den återvändande. Det kan dock ändå finnas möjlighet till ekonomiskt bidrag.

5. STÖD TILL DEN SOM ÅTERVÄNDER I HEMLANDET – ÅTERINTEGRATIONSSTÖD

Vilket stöd kan ges efter hemkomst?

Vem ansvarar för uppföljningen av återintegrationen?

Syftet med återintegrationsstöd är att ge den återvändande ett omedelbart stöd och nödvändig hjälp för återhämtning och återanpassning i hemlandet.

Den återvändande kan efter hemkomsten behöva fundera på och överväga olika stödalternativ innan något stöd sätts in. Stödet täcker löpande utgifter och nödvändig hälsovård, samt kan användas för att öka möjligheterna att få praktik och arbete. Stödet tillhandahålls således både i kontanta medel, tjänster och utrustning, och hanteras av IOM i hemlandet. IOM Finland godkänner varje betalning på förhand.

Stödet består av:

- Ett månatligt bidrag på USD 150 i kontanter under sex månader (totalt USD 900)
- Ett bidrag på USD 2,800 att användas för de grundläggande behoven, t.ex. boendekostnader, studier/utbildning, hälsovård eller andra förnödenheter
- Ett bidrag på USD 300 för möjliga medicinska behov

Observera att medföljande barn i regel är berättigade till 50 % av stödsumman.

Baserat på personens individuella behov undersöker IOM vilka ytterligare stödinsatser och tjänster som är tillgängliga i ursprungslandet. IOM Finland samarbetar med det lokala IOM-kontoret, och om nödvändigt och möjligt också med vård- och stödgivare (t.ex. medicinsk vård), organisationer (stödsamtal, boende, rehabilitering) och lokala myndigheter (nationella stödsystem för människohandelsutsatta).

Tillgången till service och stödinsatser kan variera från land till land. Vissa tjänster kanske inte alls existerar eller kan ha begränsningar och krav. I vissa länder finns inget särskilt stöd och inte heller några organisationer inom civilsamhället som

kan hjälpa människohandelsutsatta. I andra länder kan stöd erbjudas direkt och är av mycket hög kvalitet. I de fall där stödet är begränsat försöker IOM att ändå hitta någon form av stödinsatser att erbjuda.

Viktigt:

- En preliminär återintegrationsplan utarbetas innan den återvändande lämnar Sverige, men planen fastställs efter ankomsten till ursprungslandet.
- Hjälp den återvändande att formulera realistiska mål kring det stöd som kan erbjudas efter hemkomsten. För högt satta förväntningar med påföljande misslyckanden kan leda till att personen som återvänder förlorar sin tillit till stödåtgärderna och tappar motivationen att åstadkomma en förändring till det bättre.
- Det är viktigt att den återvändande är medveten om och accepterar att externa vård- och stödgivare kommer att anlitas, samt att hen accepterar deras krav för tillhandahållande av stödinsatser.
- Den återvändande har också rätt att avböja det stöd som erbjuds och kan välja att inte ha fortsatt kontakt med vare sig kontakter i Sverige eller inom IOM. Orsaker till detta kan variera och bero på att hen vill försöka glömma erfarenheterna av människohandel, rädsla för att släkt och familj ska få reda på vad som hänt, att den återvändande inte anser sig behöva någon hjälp eller att hjälp och stöd erbjuds från annat håll (t.ex. av slakten).

5.1 Ta hand om akuta behov

Personen som återvänder beviljas ett månatligt försörjningsbidrag, i regel för sex månader, som ska täcka löpande utgifter såsom mat, kläder, lokala transportmedel, telefonräkning m.m. Detta bidrag utbetalas av det lokala IOM-kontoret i ursprungslandet, t.ex. vid ett månatligt uppföljningsmöte med personen som återvänt.

5.2 Stöd till återhämtning

Baserat på den återvändandes behov finns möjlighet att erhålla bidrag för att täcka utgifter för medicinskt och psykosocialt stöd, såsom läkarbesök, samtalsstöd, stödgrupper, provtagning, medicin osv. I de fall där tillgången till sjukvård förutsätter sjukförsäkring kan det finnas möjlighet att täcka kostnaden för försäkringen. Även rehabiliteringskostnader för exempelvis beroendevård kan täckas.

5.3 Bygga för en tryggare ekonomisk situation

Stödet för återintegration kan också ges i syfte att skapa en mer hållbar ekonomisk situation i hemlandet. I praktiken kan detta betyda utbildning eller deltagande i yrkesutbildning. För somliga kan slutförandet av grundskolan vara viktigast, medan praktik eller en kurs i hur man startar eget företag kan öppna dörrar för andra. Målet är att utveckla sin kompetens och sina färdigheter för att senare komma in i arbetslivet. Bristen på arbete i hemlandet kan ha varit en av orsakerna till att personen som återvänt hamnade i människohandel.

Viktigt:

- Informera IOM Finland om det föreligger behov av skyddat boende eller andra särskilda behov, exempelvis med anledning av funktionsnedsättning.
- Stötta den som återvänder i att identifiera sin arbetslivserfarenhet, sina kunskaper, färdigheter och intressen som kan hjälpa hen att hitta en lämplig utbildning eller sysselsättning. Beakta också färdigheter som inhämtats genom informella kanaler (traditioner, familj, intressegrupper).

5.4 Uppföljning och återkoppling

Stödet för återintegration är ett verktyg för att hjälpa personen som återvänder att komma på fötter efter hemkomsten och i så hög grad som möjligt minimera risken för att åter bli utsatt för människohandel eller prostitution.

I syfte att följa upp och vid behov justera planen för återintegration och stödinsatser, övervakar IOM hur återintegrationen fortskrider. I de länder där IOM har ett kontor kan man hålla kontakt med personen som återvänt (genom möten, besök, telefon och via epost) för att regelbundet få återkoppling och information om hens situation. Uppföljningen kan även göras av den organisation som möjligen är ansvarig för genomförandet av planen för återintegration. Genom uppföljning säkerställs också att stödet levereras från stödgivarna, att det genomförs enligt överenskommelse samt justeras efter eventuella förändringar av den återvändandes situation.

Återkopplingen ger också de som varit involverade i ärendet i Sverige en möjlighet att dels få reda på hur personen som återvänt mår, men också lära sig inför framtida ärenden.

Viktigt:

- Formerna för uppföljning är en överenskommelse mellan det lokala IOM-kontoret i ursprungslandet och personen som återvänt.
- Återkoppling kan endast arrangeras om personen som återvänt har gett sitt samtycke till det.

BEKÄMPNINGEN AV MÄNNISKOHANDEL I SVERIGE

1. BAKGRUND

Enligt den årliga lägesrapporten för 2017 från den nationella rapportören vid Polismyndigheten (Lägesrapport 19, Människohandel för sexuella och andra ändamål, 2018), upprättade polisen i Sverige 82 anmälningar som rörde människohandel för sexuella ändamål och 132 anmälningar som rörde människohandel för andra ändamål än sexuella (t.ex. tiggeri, brottslig verksamhet, krigstjänst, organhandel och tvångsarbete som t.ex. bärplockning). 2017 dömdes två personer för människohandel för sexuella ändamål och en person för medhjälp till människohandel. Två personer dömdes för människohandel för tiggeriändamål. Dessa siffror som finns i rapporten tros spegla endast en liten del av den verkliga människohandeln i Sverige.¹

Majoriteten av offren för människohandel för sexuella ändamål som har identifierats i Sverige är flickor och kvinnor mellan 13 och 45 år gamla. Under 2017 kom offren i första hand från Rumänien och Nigeria, men också från Moldavien, Bulgarien, Polen, Thailand, Ryssland, Ukraina, Colombia, Kuba, Brasilien, Mexico och Kina. De flesta offren tillhörde en lägre socioekonomisk grupp i länder där kvinnors och flickors rättigheter begränsas på olika sätt²

Under 2017 anmäldes 62 brott som rörde människohandel med barn. Av dessa ärenden rörde 23 människohandel för sexuella ändamål, 12 för tvångsarbete, 2 för organhandel, 1 för krigstjänst, 13 för tiggeri och 11 för övriga ändamål. Alla barn som fallit offer för människohandel för sexuella ändamål var flickor, medan både pojkar och flickor blev utsatta för människohandel för andra ändamål.³

1.1 Internationell och nationell lagstiftning

I det följande beskrivs den viktigaste internationella och nationella lagstiftningen som skyddar flyktingars mänskliga rättigheter, inklusive personer utsatta för människohandel, och som har relevans för assisterat frivilligt återvändande. Förenta Nationerna (FN) har två rättsliga instrument som skyddar rättigheterna för personer utsatta för människohandel, och tryggar deras rätt till återvändande.

¹ Lägesrapport 19, Människohandel för sexuella och andra ändamål, Polismyndigheten, 2018.

² Lägesrapport 19, Människohandel för sexuella och andra ändamål, Polismyndigheten, 2018

³ Lägesrapport 19, Människohandel för sexuella och andra ändamål, Polismyndigheten, 2018

Dessa utgör tillägg till FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet och är följande:

- Protokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn (Palermoprotokollet) (antaget 2000 och ratificerat av Sverige 2004) samt
- Protokoll mot smuggling av migranter land-, luft- och sjövägen (antaget 2000 och ratificerat av Sverige 2006).

Andra relevanta internationella och nationella instrument är till exempel:

- Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel och skydd av dess offer⁹.
- Europarådets konvention om åtgärder mot människohandel (antagen 2005, undertecknad och ratificerad av Sverige 2010).
- Förenta nationernas tilläggsprotokoll till barnkonventionen om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi (antaget 2000, ratificerat av Sverige 2007).
- Handlingsplan mot prostitution och människohandel, bilaga till regeringsbeslut 2018-02-08 nr II:1.
- Handlingsplan 2016–2018 till skydd för barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp, 2015/16:192.

⁹ Gemensamt uttalande av FN-organisationer om EU-direktivet – en betraktelse utifrån perspektivet för mänskliga rättigheter, 2011.

LÄNKAR

Jämställdhetsmyndigheten, webbsida om prostitution och människohandel: <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/prostitution-och-manniskohandel>

Det operativa nätverket Nationellt metodstödsteam (NMT), webbsida: <https://www.nmtsverige.se/>

Kontaktuppgifter till regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel: <https://www.nmtsverige.se/om-oss/regionkoordinatorer>

Internationella migrationsorganisationen (IOM), kontoret i Finland, webbsida med ansökningsblanketterna: <https://avrc.iom.fi/victims-trafficking-and-foreign-citizens-prostitution>

Internationella migrationsorganisationen (IOM), webbsida: <https://www.iom.int/>

**Internationella
migrationsorganisationen IOM**
Postadress: Box 851, 00101 Helsinki,
Finland
Besöksadress: Unioninkatu 13
Tfn: +358 9 684 11 50

Jämställdhetsmyndigheten
Postadress: Box 73, 424 22 Angered
Besöksadress: Angereds torg 9
Tfn: 031 392 9000

